

ОСОБЛИВОСТІ РЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ В СИРОВИННІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Варава Л. М.

д.е.н., професор, ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Арутюнян А.Р.

к.т.н., доцент, ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Забезпечення зростання економіки України значною мірою залежить від інтенсивності розробки родовищ корисних копалин, раціонального використання видобутої сировини, створення умов для ефективного функціонування системи рентних відносин в надрокористуванні.

Україна має потужну мінерально-сировинну базу і належить до найбільших мінерально-ресурсних держав світу. На її території виявлено понад 20 тисяч родовищ і рудо-проявів, що представлені 97 видами корисних копалин, розвідано біля 8000 родовищ, половина з яких розробляється. Найбільше значення мають залізні, марганцеві, уранові руди, вугілля, газ, нафта і конденсат, титан, циркон, благородні і рідкісні метали, рідкісноземельні елементи, каолін, графіт, нерудна сировина для металургії, декоративний камінь, мінеральні води. З мінеральними ресурсами і продуктами їх переробки ще до недавнього часу пов'язано 42 % ВВП і 60 % валютних надходжень від експорту.

Динамізм інституціональних перетворень, неспроможність деяких економічних суб'єктів ефективно діяти в нових умовах вимагають адекватного удосконалення наявного економічного механізму реалізації диференційної ренти в надрокористуванні, що забезпечить додаткові надходження до Державного бюджету України, а також ефективне використання запасів мінеральної сировини.

Метою дослідження є обґрунтування шляхів удосконалення рентної політики у сировинній промисловості України.

В Україні проблемами удосконалення рентних відносин займаються як потужні наукові установи, так і урядові, адміністративні організації. Серед них Інститут економіки НАН України, Інститут економіки промисловості НАН України, Інститут проблем ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України, а також Міністерство економіки України, Міністерство екології та природних ресурсів України, Державна податкова адміністрація.

Практично в усіх країнах законодавство визначає, що корисні копалини є державною власністю. В Україні також – відповідно до ст. 13 власником землі, її надр, атмосферного повітря, водних та інших природних ресурсів, які

знаходяться в межах території держави, є народ України. Органи державної влади та місцевого самоврядування здійснюють права власника, в тому числі щодо визначення переліку та ставок зборів за користування природними ресурсами.

Рентна політика – це одна із складових економічного потенціалу України. Її метою є забезпечення ефективного пошуку (виявлення), стягнення, акумуляції та використання доходів рентного характеру і підвищення рівня життя всього суспільства.

Рентна політика являє собою засновану на певній науковій базі систему принципів і напрямів діяльності, а також відповідну їм сукупність заходів, що проводяться органами державної влади, регіонального і місцевого самоврядування.

За світовим досвідом рентна політика щодо природних ресурсів значною мірою трансформується саме в політику обмеження надприбутків підприємств – користувачів родовищ корисних копалин.

З початку 2005 року в Україні було створено економічні механізми у сфері природокористування, які охоплюють землю, надра, водні та лісові ресурси, диких тварин, рибні та інші живі водні ресурси, навколишнє природне середовище в цілому [3].

Практично усі сфери використання природних ресурсів в Україні супроводжуються внесенням відповідних зборів чи обов'язкових платежів до бюджету. Система платежів за використання природних ресурсів виконує функцію акумулювання частини чистого доходу природо - користувачів і передачі її в централізований (державний) та місцеві бюджети. За умови збереження ставок щодо інших видів оподаткування відбувалося введення платежів за природні ресурси і збільшення відповідних надходжень до всіх рівнів бюджету.

Надмірний дохід, отриманий за рахунок перерозподілу ренти споживачами природно-сировинних ресурсів, вилучається за допомогою опосередкованого податку. Але, слід зазначити, що незадіяними на сьогодні залишаються спеціальні механізми вилучення додаткового прибутку, у т. ч. прогресивне оподаткування надприбутку монополістів у сфері природокористування.

У зв'язку з вищесказаним відмітимо, що за деякими оцінками частка природно-ресурсної ренти (передусім земельної) може зрости до 11–12 % ВВП [7]. Зазначені питання привертають все більшу увагу як зарубіжних, так і вітчизняних вчених [3–9].

Необхідність активізації рентної політики зумовлена потребами подолання деформацій та неповноти структури ринкових механізмів регулювання, які за теперішніх умов спричиняють перерозподіл і необґрунтоване привласнення ренти.

В цьому ж контексті знаходиться пошук шляхів створення більш реальних джерел доходів держави, спираючись на які, можна прискорити економічне зростання. Крім того, сучасний рівень побудованих на рентній

основі платежів і зборів за використання природних ресурсів недостатньо стимулює раціональне їх використання, не забезпечує адекватного відображення реальних втрат суспільства і не створює достатньої фінансової бази природоохоронної діяльності.

На рис. 1 і 2 наведено напрями розвитку та складові рентної політики в Україні.

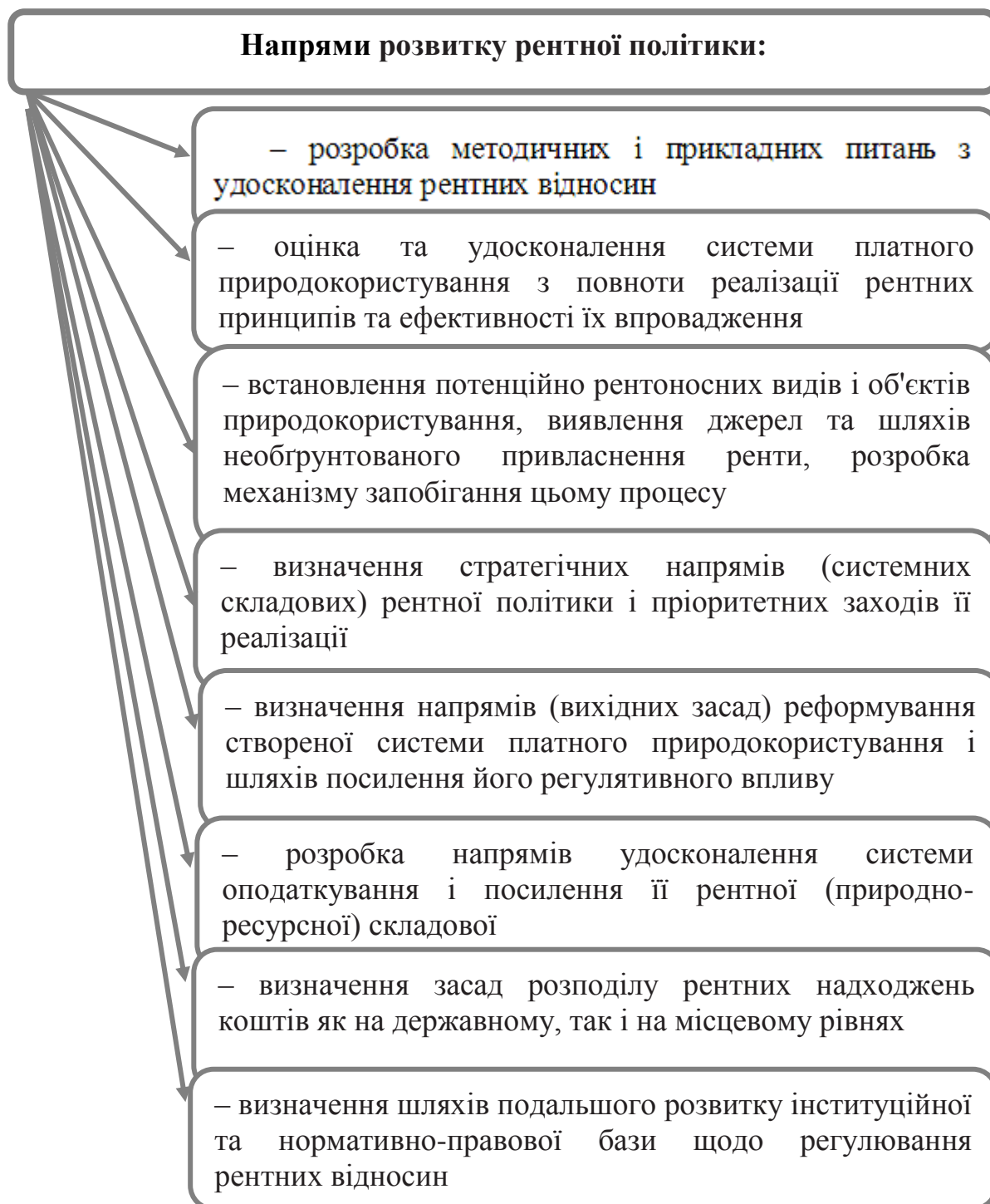

Рис. 1. Напрями розвитку рентної політики України

Новим Цивільним кодексом України врегульовані відносини, що виникають за договором ренти. За цим договором одна сторона (одержувач ренти) передає іншій стороні (платникові ренти) у власність майно, а платник ренти взамін цього зобов'язується періодично виплачувати одержувачеві ренти у формі певної грошової суми або в іншій формі. Виплата ренти може бути забезпечена шляхом встановлення зобов'язання платника ренти застрахувати ризик невиконання ним своїх обов'язків за договором ренти.

Рис.2. Складові формування цілісної рентної політики

Дохід, який отримується одержувачем ренти від платника ренти за передане останньому у власність майно, являє собою ренту як правову категорію.

Договором встановлюються умови виплати, форма і розмір ренти. Згідно, з Конституцією України, природні ресурси як об'єкти права власності українського народу за загальним правилом можуть надаватися лише у користування, що є особливістю *природно-ресурсної* ренти (виняток - земельних ресурсів) [5].

Рента (рентний дохід) як економічна категорія— це будь-який дохід, що отримується регулярно (з капіталу, землі, майна тощо) і не залежить безпосередньо від результатів господарської діяльності.

Джерелом рентного доходу держави є рентні платежі гірничодобувних підприємств, які стягуються згідно Податкового кодексу України.

Категорія рентного доходу, який виникає в результаті господарської діяльності, що пов'язана з використанням у суспільному виробництві природних ресурсів як засобів виробництва (кількість ресурсів обмежена, вони можуть характеризуватися вичерпністю чи відновлюваністю), є гірничая рента. Рентний дохід розподіляється між власником природного ресурсу та користувачем цього ресурсу.

Власником природного ресурсу є держава (її органи) чи будь-який суб'єкт, у праві власності якого у формі володіння перебуває природний ресурс. Користувачами ресурсу є суб'єкти господарювання, які відповідно до законодавства, є власниками продукції, що виробляється на основі цього ресурсу.

До складових природно-ресурсного доходу належать: абсолютна рента, диференціальна рента, монопольна рента (рис.3).

Рентні платежі за спеціальне використання природних ресурсів можуть встановлюватися у вигляді як абсолютних, так і відсоткових ставок від вартості видобутої сировини або її обсягу в натуральних одиницях, чи від обсягів отриманої з неї продукції, від ціни реалізації тощо.

Факторами утворення гірничої ренти є фундаментальні соціально-економічні чинники, рівень технологічного та інституційного розвитку регіонів, у яких здійснюється гірниче виробництво, природні і екологічні характеристики родовищ і регіонів.

Рис. 3. Складові природно-ресурсного рентного доходу

Фактори утворення ренти, а відповідно і її види, неможливо розподілити за допомогою об'єктивних критеріїв порівняння прибутку від розробки замикаючих та інших родовищ і визначення залежності величини гірничої ренти від деяких показників. Але може бути зроблена їх суб'єктивна оцінка зацікавленими сторонами (урядом або іншим власником мінеральних ресурсів і господарюючими суб'єктами, що здійснюють гірничу діяльність) і досягатися консенсус відносно того, яка частина ренти є гірничою, а яка – підприємницькою.

Тлумачення поняття «гірничя рента» наведено на рис. 4.

Перелік доходів бюджету від гірничої ренти наведено на рис. 5.

Це важливо для цілей оподаткування, оскільки податок, що вилучається у господарюючих суб'єктів, є гірничою рентою.

Згідно Податкового кодексу України при обчисленні рентних платежів визначаються об'єкт оподаткування, а також нормативи (ставки), пільги та склад платників.

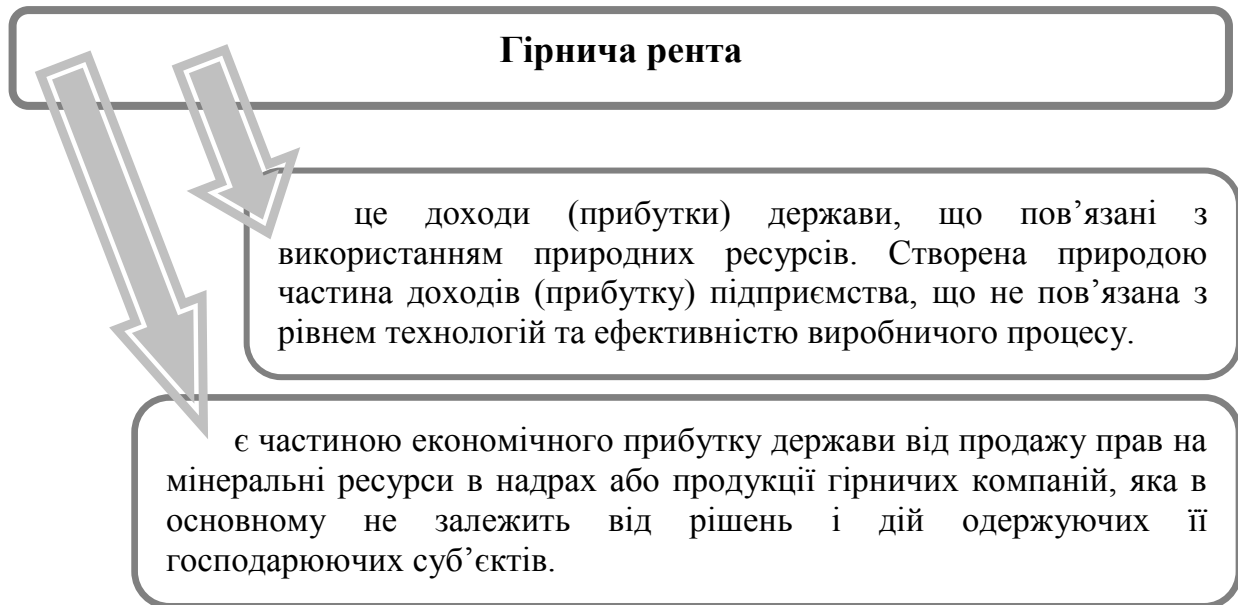

Рис. 4. Тлумачення поняття «гірничча рента»

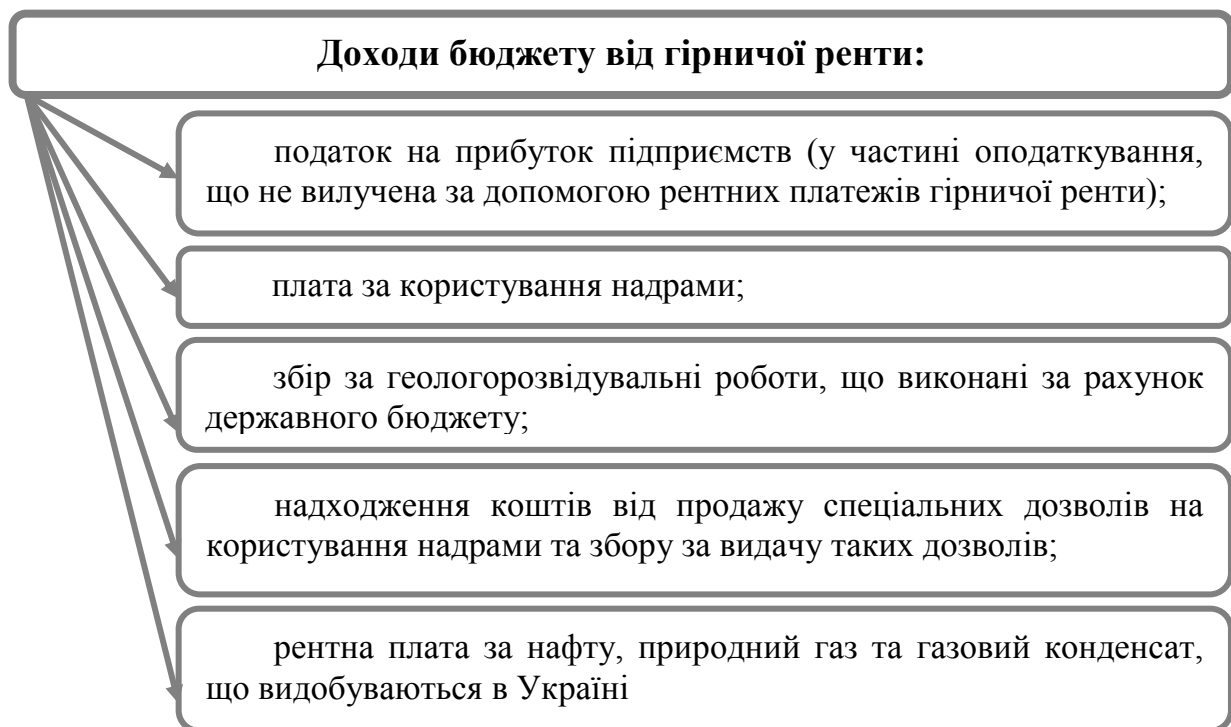

Рис. 5. Перелік доходів бюджету від гірничої ренти

На рис. 6 наведено дії, що спрямовані органами державної влади та місцевого самоврядування на підвищення ефективності рентних відносин.

Аналіз існуючого стану рентних відносин показав, що для підвищення ефективності реалізації права власності на природні ресурси слід формувати відповідний механізм, який передбачає встановлення природно-ресурсної ренти як адекватної плати частини капіталізованого рентного доходу.

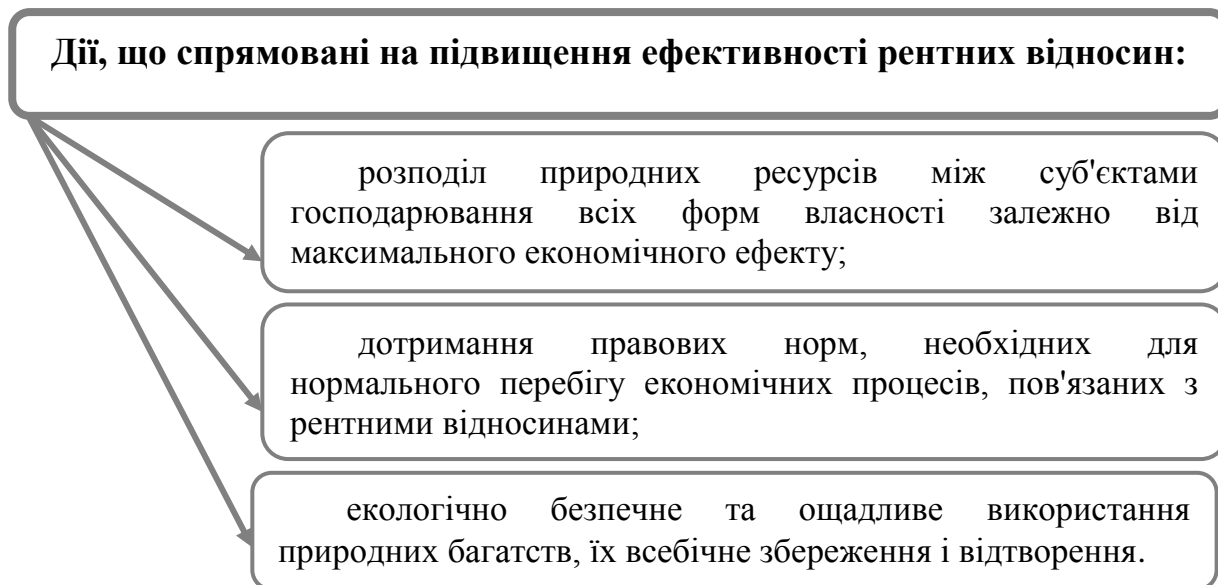

Рис. 6. Дії, що спрямовані на підвищення ефективності рентних відносин

Застосуванням відповідного механізму ринкових рентних відносин, який передбачатиме встановлення природно-ресурсної ренти як адекватної плати за спеціальне використання природних ресурсів, виходячи з їх економічної оцінки, та визначення такої плати як частини капіталізованого рентного доходу, можна досягти підвищення ефективності реалізації права власності на природні ресурси.

Держава як отримувач основної частини платежів має відповідні прерогативи щодо розпорядження рентою, які пов'язані зі спеціальним використанням природних ресурсів. Сплата ренти не залежить від результатів господарської діяльності користувача. Правове регулювання у сфері рентних платежів та їх розподіл на задоволення суспільних потреб забезпечує держава як суб'єкт відповідних суспільних відносин.

Як показує досвід розвинених країн, на вилучення ренти орієнтується значна частина податків. Крім загальновідомих, практикуються спеціальні податки на прибуток видобувних компаній, диференційовані рентні платежі, земельний податок, експортне мито, акцизи.

Державне регулювання здійснюється за результатами аналізу державного балансу запасів корисних копалин, перспектив їх прирощення, попиту і пропозицій на внутрішньому і зовнішньому ринках, витрат на виробництво.

Виділяються норми, якими визначаються повноваження державних органів щодо ведення державного кадастру родовищ і проявів корисних копалин, розробляється державний баланс, здійснюється експертиза запасів корисних копалин; контроль та нагляд в цій галузі. Важливе значення мають норми та інститути, що стосуються вирішення спорів і відповідальності у використанні та охороні надр.

Види нормативно-правових актів за змістом у надрокористуванні наведені на рис. 7.

Основним нормативно-правовим актом держави, що регулює гірничі відносини з метою забезпечення раціонального, комплексного використання надр для задоволення потреб суспільного виробництва, є Кодекс України про надра.

У цілому нормативна база України наповнена рядом актів, які встановлюють правовий режим мінеральних ресурсів і запасів державного фонду надр, регулюють відносини дозвільного механізму щодо геологічного вивчення надр.

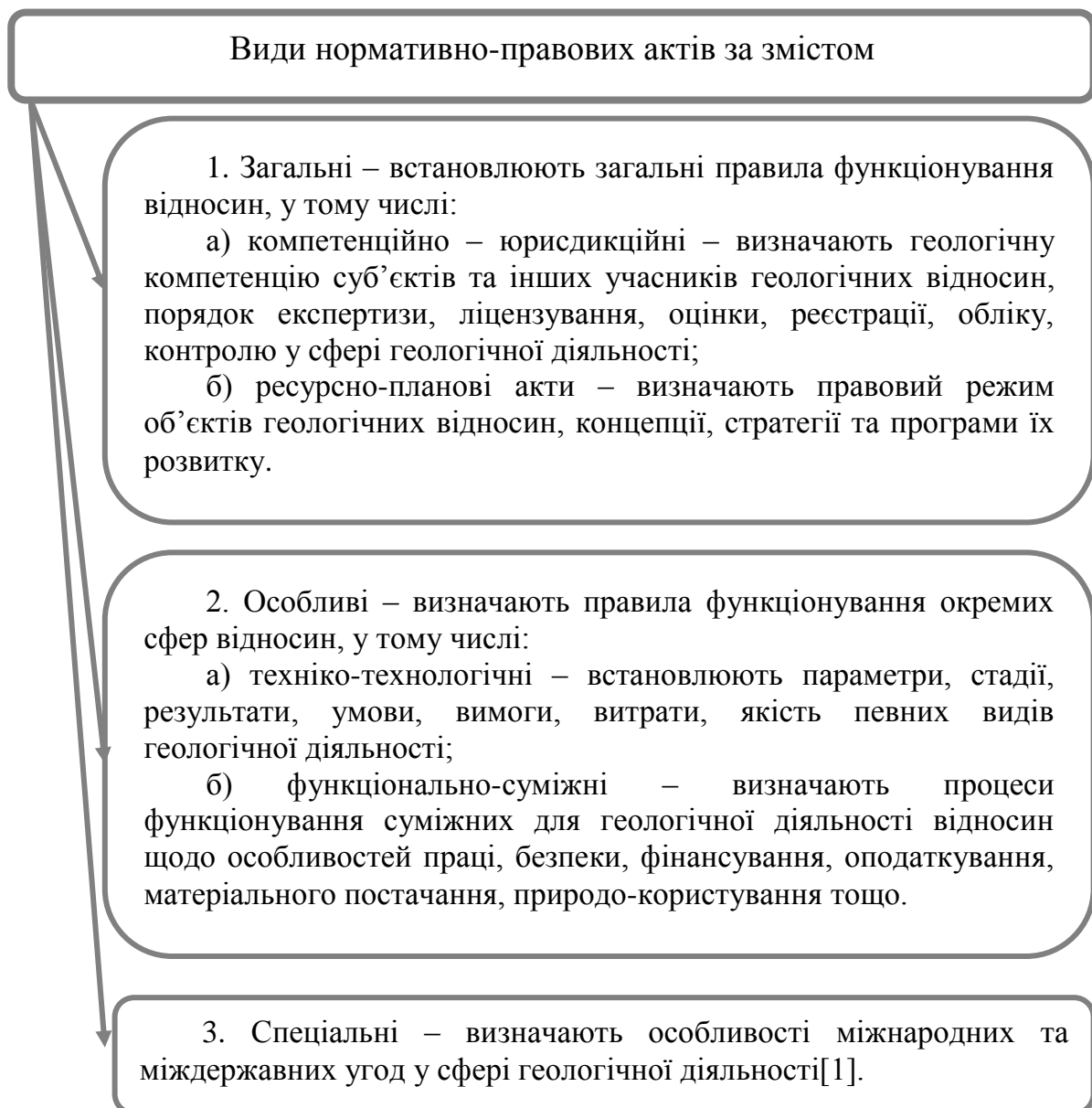

Рис. 7. Види нормативно-правових актів за змістом у надрокористуванні

Аналіз чинного законодавства у сфері державного управління (регулювання) користування природними ресурсами свідчить, що останні недостатньо визначені як засоби виробництва. У зв'язку з цим процеси формування природно-ресурсної ренти, її вилучення і розподіл перебувають поза належним інституційним та нормативно-правовим полем, а також не забезпечені економічним механізмом реалізації.

Частина рентного доходу певним чином "розчиняється" у фінансових потоках. Причиною цього слугують особливості структури ринку в кризовий період, передусім його реформованість та незбалансованість. До гіпертрофованого розвитку невиробничих (посередницьких чи фінансових) структур та до виникнення штучної монополії і контролю з їх боку за товарними і фінансовими потоками призвели до дефіциту державно-регулюючих механізмів і, як наслідок, незбалансованості всієї системи економічних відносин в Україні.

Ця монополія використовується зазначеними структурами для максимізації свого доходу шляхом диктату у сфері цінової політики, у тому числі для перерозподілу на свою користь природно-ресурсної ренти.

Внесення відповідних змін до законодавчих актів згідно міжнародного досвіду з питань природокористування та деяких галузевих нормативно-правових актів, а також створення ринкового балансу інтересів всіх учасників рентного процесу через впровадження відповідних організаційно-економічних механізмів є основним завданням у сфері державного регулювання рентних відносин.

Відповідне удосконалення експортного, імпортного та транзитного регулювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності підприємств є важливою складовою загального комплексу заходів з регулювання рентного процесу в цілому. Насамперед в його спрямованості на попередження втрати міжнародної складової ренти стосовно найважливіших сировинних товарів та енергоресурсів. Цій справі мають служити митні механізми вилучення ренти через системно-податкову складову та тарифну політику в цілому.

Перманентне збільшення рентних платежів і зміщення в їх бік податкового навантаження передбачає посилення природно-ресурсного оподаткування.

На основі диференційованих підходів до об'єктів оподаткування залежно від їх продуктивності та характеру має вирішуватись завдання визначення частки природно-ресурсної ренти, що належить державі. Воно базується на збалансованому поєднанні неподаткової (майнової) та податкової (регулярної) складових рентної плати. Вони мають орієнтуватися на забезпечення оптимальних показників рентабельності суб'єктів господарювання, які використовують природні ресурси.

За умови збалансування всього економічного механізму регулювання в рамках господарського комплексу можливі результативні кроки в зазначеному напрямі. Відповідні зміни в податковій системі повинні мати також політичне і інституційне забезпечення, і супроводжуватись вирішенням ряду складних організаційно-правових, науково-методичних проблем та уніфікацією міжнародного досвіду.

Призводить до недостатності заходів з ефективного відтворення природно-ресурсного потенціалу те, що держава фактично продовжує надавати субсидії більшості природо-користувачів – суб'єктів підприємницької діяльності, що порушує умови СОТ (Світової організації торгівлі).

На рис. 8. наведено складові науково-методичного забезпечення рентної політики.

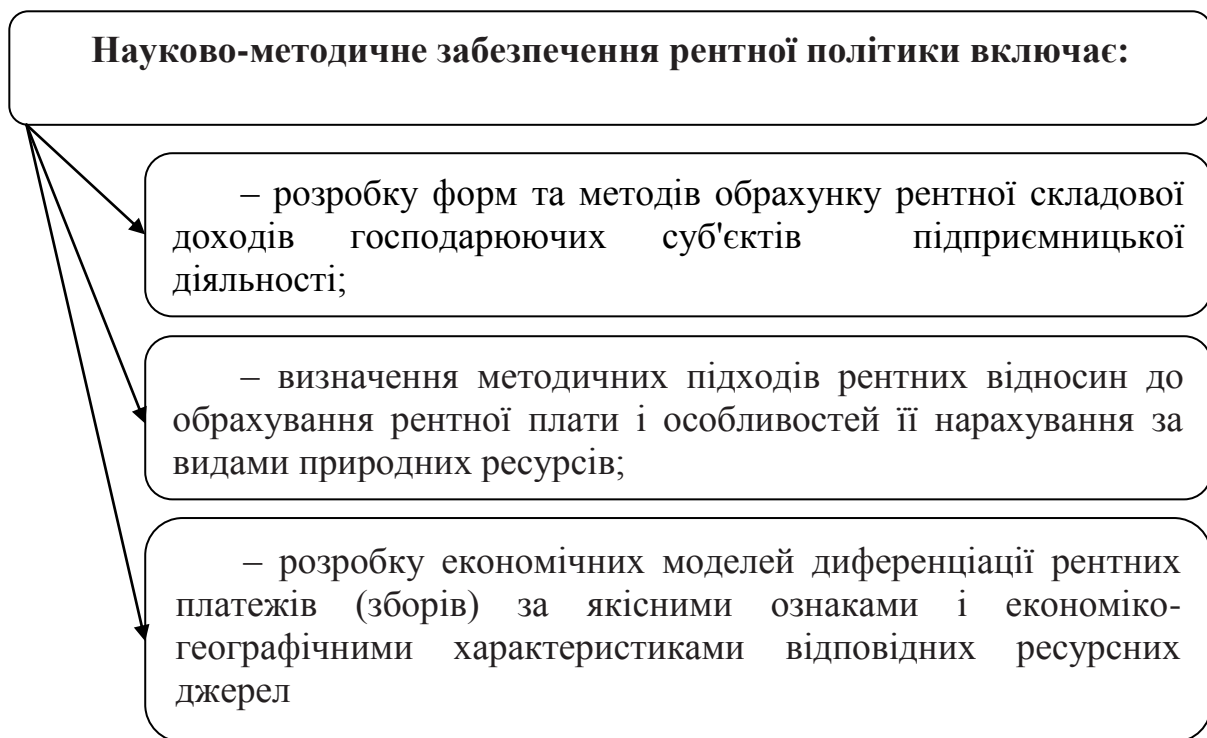

Рис. 8. Науково-методичне забезпечення рентної політики

Рекомендується орієнтуватися на запровадження експортного податку (мита) чи акцизного збору у системі рентних платежів за мінеральні ресурси.

Згідно з внесеними змінами до Податкового кодексу, українські гірничо-збагачувальні комбінати з квітня 2014 року сплачують рентну плату за надрокористування в розмірі 5% від вартості товарної продукції, тобто, залізорудного концентрату. Попередня рентна ставка становила 3,64 грн. з кожної тони видобутої руди. Раніше податок нараховувався на вартість руди, а тепер - на вартість товарної продукції, у яку включаються витрати на збагачення та інші операції.

У дослідженні використано статистичні дані обсягів видобутку руди окремих підприємств гірничорудної промисловості (табл. 1).

Для прикладу розглянемо варіанти розрахунків рентної плати за умов різних баз оподаткування:

1) за базу оподаткування приймається обсяг видобутої залізної руди (варіант 1) (табл. 2);

2) базою оподаткування є величина вартості товарної продукції гірничого підприємства з коригуванням на ринкову вартість 1т концентрату з базовим вмістом заліза від 62-70% (варіант, що пропонується) (табл. 3);

3) базою оподаткування є величина вартості сирової залізної руди, що видобувається відкритим та підземним способом з коригуванням її на ринкову вартість 1т залізної руди з базовим вмістом заліза в покладах від 25-62% (варіант, що пропонується) (табл. 4).

Таблиця 1

Показники видобутку сирової руди на підприємствах
гірничорудної промисловості
за період 2010–2013 р.р.

Найменування підприємства	РОКИ			
	2010	2011	2012	2013
ПАТ «КЗРК», тис. тон	5907	5577	5589	5718
ПАТ «ПІВНГЗК», тис. тон	31300	31864	32485	32695
ПАТ «ІНГЗК», тис. тон	36903	36527	35678	34500
ПАТ «ЦГЗК», тис. тон	14672	14733	15400	15390
ПАТ «ПІВДГЗК», тис. тон	19 635	22300	22575	22300

Джерело: річна інформація емітента цінних паперів за 2010-2013рр.

У табл. 2 наведено дані розрахунків річної рентної плати за умов варіанту 1. До квітня 2014р. за українським законодавством та Податковим кодексом України розрахунок рентної плати здійснювався підприємствами гірничорудної промисловості таким чином:

$$PP = Q_{c.p} \times n_{pn}, \quad (1)$$

де РП – рентна плата, тис. грн.;

$Q_{c.p}$ - обсяг видобутку сирової руди на підприємстві за рік, тис. т;

$n_{p.n}$ – норма рентної плати, яка складає 3,64 грн./т видобутку сирової руди.

Показники розрахунків рентної плати підприємств
гірничорудної промисловості
за період 2010–2013 р.р. (варіант 1)

Найменування підприємства	Од. виміру	РОКИ			
		2010	2011	2012	2013
ПАТ «КЗРК»	тис. грн./тис. дол.США	21501,480/ 2687,685	20300,280/ 2537,535	20343,960/ 2542,995	20813,520/ 2601,690
ПАТ «ПВНГЗК»	тис. грн./тис. дол.США	113932,000/ 14241,500	115984,960/ 14498,120	118245,400/ 14780,675	119009,800/ 14876,225
ПАТ «ІНГЗК»	тис. грн./тис. дол.США	134326,920/ 16790,865	132958,280/ 16619,785	129867,920/ 16233,490	125580,000/ 15697,500
ПАТ «ЦГЗК»	тис. грн./тис. дол.США	53406,080/ 6675,760	53628,120/ 6703,515	56056,000/ 7007,000	56019,600/ 7002,450
ПАТ «ПВДГЗК»	тис. грн./тис. дол.США	71471,400/ 8933,925	81172,000/ 10146,500	82173,000/ 10271,625	81172,000/ 10146,500

У табл. 3 наведено дані щодо ставок рентної плати за варіантом 2, де базою оподаткування є величина вартості товарної продукції гірничого підприємства з коригуванням на ринкову вартість 1т концентрату з базовим вмістом заліза від 62 до 70%.

За основу розрахунків прийнято ставку ренти у 8% з кожної тони товарної продукції при її ринковій вартості 100 дол. США/т та середній ціні експорту товарної продукції (концентрат) з України понад 100 дол. США, при цьому вартість 1% заліза складає 0,129дол. США.

У табл. 4 наведено дані щодо обсягів рентної плати за варіантом 3 за умови середнього вмісту заліза в сирій руді, що видобувається від 25% до 62%. Нами запропоновано розрахунок диференційованих ставок рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин відкритим та підземним способом (залізна руда).

За основу розрахунків прийнято ставку ренти у 8% з кожної тони видобутої руди при її ринковій вартості 100 дол. США/т та середній ціні експорту товарної залізної руди з України понад 100 дол. США, при цьому вартість 1% заліза складає 0,129дол. США.

Таблиця 3

Розрахунок ставок рентної плати від вартості товарної продукції гірничого підприємства (концентрату), (варіант 2)

Вміст заліза у концентраті, % Ринкова вартість 1т концентрату, дол. США/т	62	63	64	65	66	67	68	69	70
	Рентна плата з 1т концентрату, дол.США/т								
100	8.0	8.13	8.26	8.39	8.52	8.65	8.77	8.90	9.03
95	7.60	7.72	7.85	7.97	8.09	8.22	8.33	8.46	8.48
90	7.20	7.32	7.43	7.55	7.67	7.79	7.89	8.01	8.13
85	6.80	6.91	7.02	7.13	7.24	7.35	7.46	7.57	7.68
80	6.40	6.50	6.61	6.71	6.82	6.92	7.02	7.12	7.22
75	6.0	6.10	6.20	6.29	6.39	6.49	6.57	6.68	6.77
70	5.6	5.91	5.78	5.87	5.96	6.06	6.14	6.23	6.32
65	5.2	5.29	5.37	5.45	5.54	5.62	5.70	5.79	5.87
60	4.8	4.88	4.96	5.03	5.11	5.19	5.26	5.34	5.42
55	4.4	4.47	4.54	4.62	4.69	4.76	4.82	4.90	4.97
50	4.0	4.07	4.13	4.20	4.26	4.33	4.39	4.45	4.52

Таблиця 4

Розрахунок ставок рентної плати за користування надрами при видобуванні корисних копалин відкритим та підземним способом (залізна руда), (варіант 3)

Вміст заліза у сирій руді, % Ринкова вартість 1т сиріої руди, дол. США/т	25	30	35	40	45	50	54	58	59	60	61	62
	Рентна плата з 1т сиріої руди, дол.США/т											
100	3.23	3.87	4.51	5.16	5.81	6.45	6.97	7.48	7.61	7.74	7.87	8.0
95	3.07	3.68	4.29	4.90	5.52	6.13	6.62	7.11	7.23	7.35	4.48	7.6
90	2.91	3.48	4.06	4.64	5.23	5.81	6.27	6.73	6.85	6.97	7.08	7.2
85	2.75	3.29	3.83	4.39	4.94	5.48	5.92	6.36	6.47	6.58	6.69	6.8
80	2.58	3.10	3.61	4.12	4.65	5.16	5.58	5.98	6.09	6.19	6.30	6.4
75	2.42	2.90	3.38	3.87	4.36	4.84	5.23	5.61	5.70	5.81	5.90	6.0
70	2.26	2.71	3.16	3.61	4.07	4.52	4.88	5.24	5.33	5.42	5.51	5.6
65	2.10	2.52	2.93	3.35	3.78	4.19	4.53	4.86	4.94	5.03	5.12	5.2
60	1.94	2.32	2.71	3.10	3.49	3.87	4.18	4.49	4.57	4.64	4.72	4.8
55	1.78	2.12	2.54	2.84	3.20	3.54	3.83	4.11	4.19	4.26	4.33	4.4
50	1.62	1.94	2.26	2.58	2.91	3.23	3.48	3.74	3.81	3.87	3.94	4.0

Розглянемо приклади розрахунків обсягу рентної плати за варіантами 2 і 3, що пропонуються.

Розрахунок річної рентної плати здійснювався на основі даних залізородних гірничозбагачувальних комбінатів таким чином:

$$P = Q_{c.p} \times n_{pn} \times K_k, \quad (2)$$

де P – річний обсяг рентної плати, тис. грн.;

$Q_{c.p}$ - обсяг реалізації товарної продукції (концентрату) на підприємстві за рік, тис. тон;

$n_{p.n}$ – ставка рентної плати, яка складає 6,0 дол. США/т реалізованої товарної продукції (концентрату);

K_k – курс долара США до гривні на день обов'язкового платежу.

У табл. 5 надано розрахунки річної рентної плати для умов ПАТ «ПівніГЗК» за варіантом 2, що пропонується.

Таблиця 5

Обсяги річної рентної плати для умов ПАТ «ПівніГЗК» за варіантом 2

Найменування підприємства	Од. виміру	РОКИ			
		2010	2011	2012	2013
ПАТ «ПІВНІГЗК»	тис. долл США	14219000 тон * 6,0 дол. США /14241500 дол. США = 5,99	14424000 тон * 6,0 дол. США / 14498120 дол. США = 5,97	14650000 тон * 6,0 дол. США /14780675 дол. США = 5,95	15000000 тон *6,0 дол. США /14876225 дол. США = 6,05

Розрахунок річної рентної плати за варіантом 3 виконано для умов ПАТ «КЗРК» за формулою (3):

$$P = Q_{c.p} \times n_{pn} \times K_k, \quad (3)$$

де P – обсяг річної рентної плати підприємства, тис. грн.;

$Q_{c.p}$ - обсяг видобутку сирової руди на підприємстві за рік, тис. т;

$n_{p.n}$ – ставка рентної плати, яка складає 5,2 дол.США/т сирової руди, що видобувається;

K_k - курс долара США до гривні на день обов'язкового платежу.

Результати розрахунку представлені у табл.6.

Таким чином, обсяги надходження до бюджету від річної ренти підприємства за варіантом 2 дає можливість збільшити їх приблизно у 6 разів проти їх поточного рівня, а за варіантом 3 – у 11,4 раз.

Таблиця 6

Обсяги річної рентної плати для умов ПАТ «КЗРК» за варіантом 3

Найменування підприємства	Од. виміру	РОКИ			
		2010	2011	2012	2013
ПАТ «КЗРК»	тис. долл США	5907000 тон * 5,2 дол. США / 2687685 дол. США = 11,4	5577000 тон * 5,2 дол. США / 2537535 дол. США = 11,4	5589000 тон * 5,2 дол. США / 2542995 дол. США = 11,4	5718000 тон * 5,2 дол. США / 2601690 дол. США = 11,4

При розрахунку диференційованих ставок плати, які пропонуються за користування надрами для видобування залізної руди, прийнята середня ціна експорту з України товарної залізної руди за 2014 р. – 1375,11 грн. /т (що складає 65,45 дол. США). Мінімальна частка плати за користування надрами для видобування залізної руди приймається 1 %.

Світовий банк (СБ) у 2015 р. очікує переваги пропозиції залізної руди над попитом на світових ринках протягом двох років, виходячи з аналізу довгострокових тенденцій. При цьому в поточному році СБ очікує середню ціну залізної руди на рівні 75 дол. США/т що вище, ніж та, що прогнозувалась інвестбанками (65-70 дол. США/т).

Наведені розрахунки показують, що динаміка ставок рентної плати за варіантами 2 і 3, що пропонуються, є більш диференційованою в залежності від якості залізородних покладів і ринкової кон'юнктури, а, відтак, є більш об'єктивною.

Результати дослідження та заходи, що спрямовуються на підвищення ефективності рентних відносин

Для збільшення бюджетних надходжень від рентної плати за результатами досліджень були сформовані пропозиції, які містять обґрунтування доцільності удосконалення нормативно-правової бази України рентного спрямування.

Загальні завдання щодо трансформації економіки і відповідних нормативно-правових та інституційних заходів пов'язані зі створенням системи державного регулювання та контролю у сфері рентних доходів і збільшення на цій основі фінансових ресурсів держави.

Основними факторами, які впливають на рівень бюджетних надходжень від рентної плати за видобуток та переробку корисних копалин є:

- 1) структура обсягів видобування корисних копалин;
- 2) особливості законодавчої бази;
- 3) розмір ставок рентної плати та економічний стан гірничорудних підприємств;
- 4) розрив між виробничими потужностями підприємств та фактичними обсягами видобування.

Створений в країні ресурсний потенціал, його унікальність та масштаби освоєння об'єктивно обумовлюють в довгостроковій перспективі збереження значної питомої ваги мінерально-сировинного комплексу в суспільному виробництві. Його розвиток полягає в економічно обґрунтованому зменшенні залежності вітчизняної промисловості від ввозу сировини та в розширенні експортних можливостей. Підприємства гірничорудної промисловості є основними платниками податків та постачальниками валютних ресурсів.

Концептуальні положення реформування економічного механізму користування надрами базуються на узагальненні світового досвіду, аналізі соціально-економічного та екологічного стану видобувних регіонів, удосконаленні структури та схеми використання мінеральних ресурсів, та їх комплексному застосуванні.

Реалізація рентної політики має передбачати задіяння інструментів стратегічного і поточного планування, створення адміністративних структур і здійснення ряду організаційних заходів, зокрема:

– впровадження методології оцінки майна та майнових прав, які лежать в основі визначення рентного доходу тощо. [3, 14, 15];

– забезпечення участі держави в регулюванні цін на сировинні товари (непряме регулювання та ін.), створення повноцінних ринкових механізмів, в першу чергу біржового ринку.

Удосконалення законодавства має виходити з більш змістовного визначення природних ресурсів як засобу виробництва у сфері господарювання і спрямовуватися на встановлення диференційованої системи платежів за користування природними ресурсами.

Резерв збільшення надходжень у бюджет пов'язується з диференціацією платежів за користування надрами:

за наданими пропозиціями (варіант 2) диференційовані ставки рентної плати, пов'язані з величиною вартості товарної продукції, яка надає можливість збільшити бюджетні надходження приблизно у 6 разів проти їх поточного рівня (оцінка ймовірна, оскільки багато факторів залишаються невизначеними); а за варіантом 3 бюджетні надходження збільшилися приблизно у 11,4 рази.

Список використаних джерел

1. Амоша О. І. Економічне стимулювання: регулювання рентних відносин у вугільній промисловості / О.І. Амоша, Л.Л. Стариченко // Уголь України. – 2003. - №4. – С. 19–25.
2. Галецкий Л.С. Роль мінеральних ресурсів України в преодолении кризисных явлений в экономике /Л.С. Галецкий, Н.Н. Черниенко // Развитие продуктивных сил Украины: від В.І. Вернадського до сьогодення

- Матеріали міжнар. Наук. конференції, м. Київ, 20 березня 2009 р.:– К.: РВПС України, НАН України 2009. – Ч. 2. – С. 87–90.
3. Геєць В. Нестабільність та екологічне зростання/ Геєць В. – К.: Ін-т економ. прогнозування НАН України. –2000. – 344 с.
 4. Данилишин Б. М. Рентна політика в Україні / Б. М. Данилишин, В. М. Міщенко– К.: Рада по вивченню продуктивних сил України НАНУ. – 2004. – 67 с.
 5. Данилишин Б. М. Реформування відносин власності на природні ресурси Б.М. Данилишин, В.С. Міщенко // Економіка України. – 2003. – №9. – С. 34–42.
 6. Как использовать природно_ресурсный потенциал Украины [Електронний ресурс] / В.К. Мамутов, Б.С. Панов, Н.А. Попов, А.И. Щетников – 2002. С. 5-19 – Режим доступу.: (http://www.sustainable_cities.net.ua).
 7. Кваснюк Б. С. Рента і рентні відносини в Україні Кваснюк Б. С. // Економічна теорія. – 2004. – № 1.– С. 9–23.
 8. Львов Д. С. Проблеми довгострокового соціально-економічного розвитку Росії Львов Д. С. // Економіка і прогнозування. – 2003. – № 2. – С. 3–11.
 9. Малий І. Й. До питання про теорію земельної ренти та проблеми реформування земельних відносин Малий І. Й. // Економіка України. – 2000. – № 8. – С. 49–54.
 10. Міщенко В. С. Гірничий капітал і ресурсна рента як інструмент державного управління надкористуванням Міщенко В. С. Київ: Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України. – 2004. – 44 с.
 11. Міщенко В. С. Проблема впровадження рентних платежів у надкористуванні Міщенко В. С. // Економіка України. – 1995. – № 9. – С. 87–89.
 12. Міщенко В. С., Данилишин Б. М. Природноресурсна рента і рентна політика в Україні В.С. Міщенко, Б.М. Данилишин // Економіка України. – 2003. – № 12. – С. 3–14.
 13. Постанова Верховної Ради України "Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки" / Голос України, 04.04.1998. – № 64.
 14. Ревенко М. Удосконалення державного регулювання розвитку аграрного сектора економіки Ревенко М. // Економіка України. – 2003. – № 2. – С. 51–55.
 15. Чубук Л.П. Зміни у системі оподаткування нерухомості як перспективний напрям податкової політики Чубук Л. П. // Фінанси України. – 2004. – № 3. – С. 99–105.